د نیکـــي خـــدای ګـــوتې اهـــورا مـــزدا چـــې د هخامنشـــیانو رسـمي دیـن و، نـه منـه خـو د هخامنشـیانو واکمنـي پـه مساګیتانو باندې یقیني نه وه. د فرای په وینا "زما په نظر د هخامنشـیانو لـه خـوا د سـاکا د ډول ډول ټبرونـو او د ختـیځ د نـورو ولسـونو پاځونونـه او بیـا بیـا لانـدې کېـدل، چـې د زرې پاړسـو پـر اسـاس دي، بایـد پـه هـېڅ ډول پـه تـاریخي ډول ثابت شوي و نه ګڼل شي، که څه هم هغه به په زړه پورې وي.(۵۸) " د فـرای د نظـر پـه ملاتـړ بایـد وویـل شـي، چـې د سـکندر د یرغـل پـه وخـت کـې پـه ختـیځ کـې د هخامنشـي پولـه د سـردریا سـین و، خـو هیـرودوت د مسـاګیتا پـه اړه دا هـم وایـي، چـې "کلـه یـو سـړی زوړ شـي، خپلـوان یـې سـره ټـولېږي، د پسـو او وزو پـه ګـډون یـې وژنـي، غوښـې یـې پخوي او پـه لـویې مېلمسـتیا کـې یـې خوري، خو څوک چې له ناروغي نه مړ شي، مړی یې خښوي. "

د مقدونیې سکندر او اریانه:

د مقـدوني سـکندر پـه یرغلونـو او لـه هغـه وروسـته پـه مخزبـږدې ۲۲۰ کـې پـه چـین کـې د لـوی دېـوال پـه بشـپړېدلو سره په ټولې اسیا کې ستر بدلونونه یو په بل پسې راغلل. د هخامنشـي امپراتـوري د لویـدیځ لـه خـوا د سـکندر پـه لاس نسـکوره شـوه او لـه ختـیځ نـه پوونـده ټبرونـه د لویـدیځ پـه لـور

SABAWOON.COM

نویو مېنو ته وکوچېدل. په اریانه کې اول د یونانیانو او وروسته د ختیځو پووندهٔ ټبرونو له خوا نوي دولتونه جوړ شول.

سکندر (۳۵۲_۳۲۳مخزېږده) د خپل پاچا پلار فلیپ له وژل کېدلو نه وروسته په ۳۳۶ کې په شل کلنۍ کې د مقدونیې پاچا شو. د ارسطو دغه شاګرد د یوه واړه او شډل هېواد پاچا و. اول یې د هغه لوی، منظم او پیاوړي پوځ په مرسته چې له خپل پلار نه ورته پاتې و، ټول یونان د خپل پلار په شان یو ځل بیا متحد کړ او بیا یې د خپل پلار هغه پروژه له سره ونیوله، چې اسیایي یونانیان د هخامنشي له واکمنۍ نه ازاد کړي او دغه امپراتوري هم نسکوره کړي او په خپله د عمومو پاچا شي. د همدغه مقصد لپاره په ۳۳۴مخزېږدي کې له هل سپانټ(Hill spont) نه تېر شو، چې د اسیا لویې وچې په لویدیځه څنډه کې پروت دی او په دې ډول د هخامنشي امپراتوري په لویدیځې برخې کې ننوت، خو هخامنشي امپراتور داریوش که څه هم د لویې امپراتوري واکمن، د لوی پوځ او ډېرو شتو خاوند و، دفاعي سیاست غوره کړ. له سکندر سره د یوې وړې نښتې په ترڅ کې پاچایې کورنۍ د سکندر لاس ته ورغله، چې هغه په عزت ورسره سلوک وکړ. داریوش له سکندر سره دیپلوماسي شروع کړه، ان تر دې چې په درېیم وړاندیز کې یې له هغه نه وغوښتل چې

له لور سره يې واده وکړي او په ولور کې يې له فرات نه تر لويديځ پورې د امپراتورۍ سيمې ومنې، خو سکندر دغه وړانديز هم رد کړ، لکه دمخه چې دوه نور وړانديزونه يې هم نه و منلي. په ۳۳۱ کې يې په ګاګه ميله(Gauga mela) کې د هغه لوی پوځ ته ماتې ورکړه او بيا يې د سوسا (Susa) او پرسي پولس(Persi polis) ښارونه ترېنه ونيول او داريوش د شا خوا ته روان شو، خو د بخدي والي بيسوس(Bessus) چې له خپل بخدي پوځ سره په پاچايي کمپ کې و، په دامغان کې هغه وواژه[٥٩] او خپل ځان يې پاچا اعلام کړ. له هغه وروسته د بخدي يا باختر په پراخه ځمکه کې د سکندر ستونزې ډېرې او ټينګې شوې. په دغه وخت کې خوارزم، بدخشان، مرو، سغديانه، هري (هرات) د باختر سيمې وې او مېشتو او پوونده ټبرونو يې د بيسوس او سپتامنز(Spita menes) په مشرې له سکندر سره ډېر ګوريلايي جنګونه وکړل.

اول داريا (هرات) والي، ساتي برزن، د بيوس متحد د سکندر يو ټولې پوځ له مينځه يووړ، خو سکندر دغه پاڅون په سختۍ سره غلی کړ. له هغه وروسته قومندان فيلوتاس د سکندر پر ضد د سيسه کې له خپلو ملګرو سره اعدام شو. د پوځي افسرانو له خوا دا يوه خطرناکه دسيسه وه، چې ناکامه شوه. سکندر بيا بخدي ته د تګ په لار کې د هندوکش له خاواک کوتل نه په اوښتلو سره

SABAWOON.COM

ډېرې ستونزې او تلفات وګالل. بيوس چې ګمان نه کاوه چې سکندر به په دغې سختې لارې بخدي ته ورسېږي، له خپل متحد سپتامنز سره سغديانې ته لاړ په دې هيله چې سکندر به له امو نه تېرېدلی ونه شي او دی به په سغديانه کې په دفاعي جنګ لاس پورې کړي. سکندر وروسته له دې چې په بلخ کې سغديانې ته د تګ پرېکړه وکړه، خپل پوځ يې د خپلو انجنيريانو په مهارت سره د خېمو له څرمنو نه جوړو جالو کې د کلف په برخه کې له آمو نه په پېنځو ورځو کې تېر کړ. له آمو نه د سکندر او د هغه د پوځ په اريانونکي ډول تېرېدل او د بيسوس له خوا د بخدي پرېښوول سپتامنز او ملګري يې اندېښمن او په دې فکر کړل، چې اوس د مشر د عوض کولو وخت رسېدلی دی. دوی بيسوس سکندر ته په لاس ورکړ، چې هغه وروسته په ۳۲۸ کې په اقباتانه کې په ډېرې بې رحمۍ سره ووژل شو[۲۰].

سکندر په دې فکر چې سپتامنز يې متحد شوی دی اول مراکندا (سمرقند) او بيا سردريا (تنې، حيجون، جکسارتز) ته مخه وکړه، چې د مساګيتا او دهای (Dahae) ساکاو سيمې وې. دهای په بخدي کې هم يو لوی او قوي قوم و. سردريا، لکه چې د مخه ويل شوي دي، د هخامنشي ختيځه پوله وه. سکندر چې هلته حصارونه وموندل اجير سرتېري يې پکې ځای پر ځای کړل او په دې

يې پيل وکړ، چې هلته د غسې يو ټينګ نظامي حصار ولري، چې له هغه نه د قومونو د ايل کولو لپاره د خيز تختې په شان کار واخلي، خو په دغه کار سره د سکندر اصلي ستونزه پيل شوه. اول سغديان او بيا باختريان يې پر ضد جګ شول. سکندر سپتامنز او د هغه ملګري کتانز (Catanes) نه د دغو پاڅونونو په ځپلو کې مرسته وغوښتله، خو هغوی چې د دغو پاڅونونو اصلي محرکان وو، د هغه غوښتنه رد کړه او سپتامنز په همدغه وخت کې سمرقند محاصره کړ. د دواړو خواوو ترمېنځ نښتې ښې معلومې نه دي، خو د مولف پيټر ګرين په وينا د سکندر له پوځ نه "اته زره کسان په اخري ناهيلي دفاع کې مړه شول او اوه زره پاتې يې د دوو پاتې حصارونو له پوځي واحدونو سره يوځای قتل عام شول"[۲۱] "د لاس په لاس جنګ په وخت کې سکندر پرمخ او غاړه په تيره ولګېد، د يو څه وخت لپاره يې ليد او د آواز نلونه زيانمن شول او مقدونيان په داسې حال کې چې هک پک او وارخطا شول، سکندر يې کامپ ته يووړ"[۲۲].

"سکندر د لومړي ځل لپاره له د غسې قوم سره بايد جنګ وکړي، چې هغه هېڅ فکر نه کاوه. هغه وخت چې دښمنان يې په مخ کې سواره تېرېدل، دده پرهارونه لا هم ښه شوي نه وو او په خاص ډول په سختۍ سره ګرېدلی شو... سره له دې هم د خپلو ملګرو غونډه يې وبلله. دا

SABAWOON.COM

دښمنان نه وو، ې وېره وونکي وو، بلکې بې وخته وخت و. باختريان پاڅېدلي وو، ساکا يو بل خطر پېښ کړی وو، په داسې حال کې چې سکندر په صفونو کې درېدلی نه شو، سوربدلی نه شو او خپلو سرېو ته يې هدايتونه او زړه ورکولی نه شو... ددغو دوو خطرونو له امله سکندر خدای ګوتې ګرمول او شکايت يې کاوه، چې هغه څوک چې په اولو ورځو کې دغو مره چټک و چې هېڅ څوک ترېنه تښتېدلی نه شو، اوس لټ پروت دی او دا چې خپل سرې يې هم په سختۍ سره يقين کوي چې ناروغي به پلمه نه وي.(۲۳)"

سکندر په دغه حال کې هم خپل يو قومندان د منيدېموس په نامه له پوځ سره د سمرقند په ښار کې د سپتامنز د محاصره کولو په مقصد واستوه. سپتامنز داهايان د هغه د راتګ په لار کې په يوه ځنګله کې ځای پر ځای کړي وو، چې په دښمن باندې ګوريلايي بريدونه وکړي. د اهايان دغسې ماهر سواره وو، چې په يوه اس باندې دوه کسه سپربدل او هدفونه يې ويشتل. د هغو په دغو ګوزارونو سره اول يوناني قومندان او بيا د هغه مرستيال په ځمکه ولوېدل. پاتې پوځ د سپتامنز له خوا محاصره شو او په دغې نښتې کې دوه زره پلي او درې سوه سواره په ځمکه ولوېدل. "سکندر د مصلحت له مخې دغه غميزه پټه وساتله او هغوی يې چې د جنګ له ډګر نه

ستانه شوي وو، په مرګ وترټل چې دغه خبر خپور نه کړي.(۲۴) " سکندر شايد په ټول ژوند کې دغومره نا ارام شوی نه وي، لکه اوس چې شو. "هلته يې په پوره يوازيتوب سره شپه په ويښه تېره کړه، زياتره به يې د خپلې خيمې ځرمنې جګولې چې د خپلو دښمنو اورونه وګوري چې د شمېر اټکل يې وکولی شي. " په سباوون مهال کې له خپلې خيمې نه بيرون ووت او خپلو سرتېرو ته يې ځان ښکاره کړ، چې هغوی يې په ليدلو سره د پسرلي د ګلانو په شان وغوړېدل او د هر ډول قربانۍ لپاره يې تياري وښود. څه وخت وروسته چې سکندر ته د تګ تياری بشپړ کړی و، د مساګيتانو شل لويان ورته په جرګه ورغلل. دمخه د مساګيتانو د وړو ځانګو دوه جرګو ورسره ليدلي وو، چې هغه ښه سلوک ورسره کړی و.

د روم تاريخپوه کونټس روفوس (**Quintus Rufus**) د زېږدي لومړۍ پېړۍ په نيمايي کې په خپل اثر(د سکندر تاريخ) کې ليکي، چې "زه به هغه روايت بې له کوم تغيير نه نقل کړم، چې موږ ته رسېدلی دی. زما د راويانو په وينا د ساکا يوه مشر په دې ډول خبرې پيل کړې. "

"که خدايګوټو اراده کړې وای چې ستا قد دې ستا له حرص سره برابر وي، نړۍ به دې نيولی ونه شي. ته به ختيځ په يوه لاس کې ونيسې او لويديځ په بل کې... ته هغه څه غواړې چې ورته رسېدلی نه شې. له اروپا نه اسيا ته مخه

کوي، له اسیا نه بېرته اروپا ته ځي. که ته ټول انسانان لاندې کړې، بیا به اماده اوسې چې له ځنګلونو، واورې، سینونو او سریله حیواناتو سره جنګ وکړې. ته نه پوهېږې چې غټې ونې ډېر وخت نیسي چې وده وکړي او یوه ګړۍ نیسي چې قطع شي دا احمق سړی وي، چې مېوې ته یې ګوري او لوړوالي یې نه اندازه کوي. پام وکړه چې سرته د رسېدلو په لار کې له څانګو سره چې په لاس کې دې نیولې ونه لوېږې. زمري کله کله د وړو مرغانو ښکار وي او اوسپنه کله په زنګ سره خوړله کېږي. هېڅ څیز دغومره زړور نه دی، چې ونه ترټل شي، حتی د ضعیف له خوا. "

"موږ له تا سره څه وکړو.؟ موږ هېڅکله ستاسې په هېواد باندې پل نه دی ایښی، موږ دې په خپلو بې پایه ځنګلونو کې په ناپوهۍ ژوند ونه کړو چې ته څوک یې او له کوم هېواد څخه یې؟ موږ د هېڅ چا مریان کېدلی نه شو او نه غواړو د بل چا باداران اوسو. د ساکا د نژاد په اړه چې یو څه نظر درکړو، موږ د یوه جوړه غویو، لوبې، غشي، لیندې او جام خاوندان یو. له هغو نه له خپلو دوستانو سره [په ګډه] او د دښمنانو پر ضد کار اخلو. موږ دوستانو ته هغه فصلونه ورکوو، چې زموږ د غویو په زیار سره تولید شوي وي او له هغو سره موږ له جام نه کار اخلو، چې خدایګوټو ته یې وړاندې کوو. خپل دښمنان له لیرې نه په غشو او له نږدې نه په لندو سره ولو. موږ په دغه

SABAWOON.COM

Web Publication www.sabawoon.com - All Rights Reserved by Prof. M. Hassan Kakar PHD

ډول د [اثـور] پاچـا او لــه هغــه وروســته د مــادانو او پارســو پاچا ته ماتې ورکړه او مصر ته زموږ لار خلاصه ده. "

"او تـه پـه ويـاړ سـره ادعـا کـوې چـې پـه داړه مـارو پسـې راغلـی يـې، خـو تـه ټولـو خلکـو تـه چـې ورسـره مـخ شـوی يـې، داړه مــار يــې. تــا ليــديا ونيولــه، ســوريه [اثــور] دې لانــدې کـړه، پـارس دې پـه لاس کـې دی، بخـديان دې تـر واک لانـدې دي، هنـد تـه دې سـترګې نيـولې دي، اوس تـا حرصـناک، نـه مړيـدونکي لاسـونه زمـوږ پـه رمـو پسـې غزولـي دي. تـه ولـې شــتمنيو تــه اړه لــرې؟ هغــه ســتا حــرص نــور هــم پــاروي. تــه لـومړی کـس يـې چـې لـه حد نـه د ډېرو شيزونو پـه لرلـو سره دې ولـږه پيـدا کـړې ده. ددې لپـاره چـې نـور هـم ولـرې تـر هغـو نـه دې لا زيــات زړه کبــږي، چــې يــې نــه لــري. آيــا ددې درک نــه کـوې چـې د بـاختر پـه شـاوخوا کـې څـومره ډېـر تـال شـوی يـې؟ کلــه چــې تــا باختريــان لانــدې کــول ســغديانانو جګــړې پيــل کـړې، سـتا پـه برخـه کـې بـری جنـګ زېـږوي. فـرق نـه کـوي چـې پــه ځــواک او قــوت کــې لــه نــورو نــه څــومره ډېــر دمخــه شــي. حقيقت دا دی چې هېڅ څوک بېګانه بادار نه غواړي. "

"بـس لـه تنـې [سـر دريـا] نـه واوړه، د سـاکا سـيمه بـۀ درتـه معلومـه شـي، خـو تـه بـه سـاکا هـېڅ نيـولی ونـه شـې. مـوږ بـه پـه خپلـو لـږو وسـيلو سـره سـتا لـه پـوځ نـه چـې د ډېـرو ولسـونو ولجـې ورسـره دي، ډېـر چټـک اوسـو. بيـا نـو کـه څـه هـم تـه بـه فکـر وکـړې، چـې مـوږ څـومره لېـرې يـو، مـونږ بـه دننـه پـه خپـل

Web Publication www.sabawoon.com - All Rights Reserved by Prof. M. Hassan Kakar PHD
SABAWOON.COM

کامپ کې ووینې. موږ په برابري چټکۍ سره په مخ او په شا ځو. ماته ویل شوي دي، چې په یوناني ضرب المثلونو کې د ساکا په دښتو باندې ټوکې مسخرې کېږي، خو موږ د دښتې او نامېشته ملکونه تر ښارونو او بډایو کرنیزو ځمکو نه غوره بولو، نو ته خپله شتمني ټینګه ونیسه هغه ښویېدونکې ده او د میل پر خلاف یې نیول کېدلی نه شي. راتلونکی نظر اوس ته د سم مصلحت ښه ښوونکی وي. په خپلې شتمنۍ باندې یو څه بندیز ولګوه، ته به یې لا په اسانۍ سره کنټرول کړې. زموږ خلک وایي چې شتمني پښې نه لري، یوازې لاسونه او وزرونه لري. څه وخت چې هغه خپل لاسونه غزوي، وزرونه یې هم ونیسه."

"په پای کې که ته خدایګوتي یې، دا دې دنده ده چې انسانانو ته ګټه ورسوې، نه دا چې د هغو شتمني لوټ کړې. که انسان یې تل په یاد ولره، ي دا هغه څه دي چې ته یې. دا هوښیاري نه ده چې په ذهن کې دې هغه څه وګرزوې چې له خپل ځان نه دې غافل کړي. ته به وکولی شې د هغو په دوستۍ ډډه وکړې، چې نه غواړي پرې حمله وکړې ځکه چې دوستي د برابرو ترمېنځ ډېره ټینګه وي او هغه انسانان سره برابر ښکاري، چې د یوه بل قوت یې نه وي ازمېلی. پام کوه چې هغوی چې لاندې کړي دې دي خپل دوستان ونه ګڼې. د بادار او مریي ترمېنځ دوستي نه وي. حتی د ارامۍ په وخت کې دا د جنګ حال ګڼي. فکر مه

SABAWOON.COM

Web Publication www.sabawoon.com - All Rights Reserved by Prof. M. Hassan Kakar PHD

کوه چې ساکا د دوستۍ تصویبولو لپاره لوړه کوي، د دوی لوړه دا ده چې دوی په خپل قول عمل کوي. دغه ډول احتیاط د ژمنو لاسلیک کول او د خدایګوتو شاهد نیول یوناني رسم دی. زموږ په نظر زموږ رښتینی دین په قول عمل کول دي او هغوی چې یې نه کوي خدایګوتې غولوي او نه هغه دوست ته اړتیا نه لري، چې روغ نیتۍ ته یې په شک ګوري، خو په موږ کې به ته دغسې خلک ومومې چې اسیا او اروپا دواړه وساتي. موږ د بکترا [بلخ] ګاونډیان یو، دغو مره ده چې تنهي موږ سره بېلوي. موږ له تنهي نه د باندې ملک کې آن تر تریس (Thrace) پورې اوسېږو او ویل کېږي چې له تریس نه وروسته مقدونیه پرته ده. موږ ستا د دواړو امپراتوریو ګاونډیان یو. فکر وکړه چې اوس ته غواړې موږ ستا دښمنان اوسو یا ستا دوستان."

سکندر د هغو په ځواب کې دغومره وویل، چې دی به په خپل بخت چې پرې اعتماد لري، ډډه وکړي او د دوی مشوره به هم په نظر کې ولري او له احمق او خطرناک عمل نه به ډډه وکړي(۲۵).

له دغه متن نه څرګنده ده، چې د ساکا دغه لویان له سلیم عقل، پراخ نظر او عقلي استدلال نه ښه بهره من او په کافي اندازه زړور وو، چې سکندر ښو عملونو ته متوجه کړي او مشورې ورکړې. دا بۀ له دې امله وچې

SABAWOON.COM

دوی له ژوند سره علاقمن، د باداری او غلامۍ مخالف او د خپلواک ژوند غوښتونکي وو. ځيني ممکن تعجب وکړي، چې کوچيان او هغه هم د دوه زره او درې سوه کلونو د مخه کوچيان او د غسې پاخه فکرونه !

خو د ساکا او سکندر ترمينځ دوستي او اعتماد ممکن نه و. د سکندر نظامي وضع له مساګيتانو سره په مقابله کې لا هم خطرناکه وه. سپتامنز هم ژوندی او فعال و او سکندر يې په باختر او سغديانه کې له غتهو ستونزو سره مخ کړی و. له بلې خوا سکندر چې د هخامنشي امپراتوري لاندې کړې وه، عزم کړی و چې د ساکا قومونه هم لاندې کړي، خو له هغو سره په مقابله کې له خپل دغه عزم نه واوښت او هند ته د تګ په فکر شو. په دې ډول هغسې چې د تنهي سين (سر دريا) د هخامنشي امپراتوري پوله وه، دده د امپراتورۍ پوله هم شوه او ساکا پر ځای پاتې شول.

د سکندر په امر د ساکا له هيئت نه لا د مخه له سر دريا نه د تېرېدلو لپاره دولس زره کښتۍ تياري شوې وې، چې له تختو، لرګيو او تېرونو نه جوړې شوې وې. ساکاوو که څه هم د سکندر پوځيان په پرله پسې ډول په لندوا او غشو ويشتل بيا هم پوځ له سين نه تېر شو او د دوی ترمينځ جګړه ونښته، چې اخري بری د سکندر د پوځ شو. د ساکا تلفات چې ډېر وو، معلوم نه دي د يونانيانو هم يو شمېر سواره او پلي تلف او ټپي شول. ساکا چې نه لاندې

کېدونکی نوم ګټلی وو، د سکندر په زور قایل شول او د روغې جوړې په مقصد یې یو هیئت ورواستوه. سکندر هم د معمول په شان د هغه هرکلی وکړ، خو د بېرته تګ په لار کې په هغې سیمې کې چې د مخه یې درانه تلفات ورکړي و، "... د اطرافي سیمو د سوزولو او د جنګ وړ کسانو د وژلو امر ورکړ.(۲۲)" سکندر سغدیانې ته ستون شو، په داسې حال کې چې سپتامنز د مخه له سمرقند نه باختر ته تللی و. په سغدیانه کې سکندر څه وخت چې د پرشو مساګیتي بندیانو د وژلو امر ورکړ، له نه فکر کېدونکي حال سره مخ شو. دغه بندیان چې له لوړو کورنیو څخه وو، ددې پر ځای چې خپګان وښیي خوښي وښووله. سکندر حیران شو او له هغو نه یې په خپله واورېدل چې که بل چا د دوی د اعدام امر ورکړی وای، دوی به خپه وای او اوس چې د نړۍ فاتح دغه امر کړی دی، دوی پرې ویاړي. سکندر په دغه ځواب سره وغوړېد او هغوی یې وبښل او هغو هم د وفا او خدمت وعده وکړه او په خپل قول ټینګ ودرېدل(۲۷).

سکندر بلخ ته ستون شو، په همدغه وخت کې له یونان او سوریې څخه څه باندې څوارلس زره پلي او سپاره ملاتړ ورته ورسېدل او هغه چې تر دغه وخت پورې د ساکا له ټبرونو نه ډېر تلفات لیدلي وو، د هغو په لاندې کولو کې نور هم ټینګ شو چې واکمني ته یې غاړه نه ایښودله

او دغسې خلک چې سپتامنز د هغه پر ضد لمسول کم نه وو، خو تر هغه د مخه سکندر په مخزېږدي ۳۲۸ کې په مراکندا (سمرقند) کې په یوه لوی مصیبت اوښتی و او هغه دا چې د کلای ټس (Clitus) په نامه خپل یو لوړ رتبه افسر یې په یوې مېلمستیا کې د جر او بحث په وخت کې په داسې حال کې چې ټول نیشه وو سملاسه په نیزې سره وواژه. دغه وخت د ځوانو افسرانو او مشر افسرانو ترمنځ حساسیتونه پیدا شوي وو او سکندر هم د ختیځو واکمنو په شان د زورواکۍ لار نیولې وه، خو کلای ټس دغسې وفاپال افسر و چې هم یې د سکندر له پلار سره په صداقت خدمت کړی و او هم یې په خپله سکندر په یوې نښتې کې له مرګ نه ژغورلی و. سکندر چې لږ په حال شو، خپل مخ یې په نوکانو شوکارې کاوه او خپلو ساتونکیو ته یې زارۍ کولې، چې ژوند یې ختم کړي او له دغه خجالت نه یې وژغوري. درې ورځې شپې یې په خپلې خیمې کې په ولږه تېرې کړې او "څه وخت چې ساتونکي او خادمان یې پوه شول چې دی غواړي ځان هلاک کړي، په خیمه یې ورننوتل او پرې غالب شول چې ډوډۍ وخوري. "پر هغه برسېره پوځیانو ددې لپاره چې د سکندر د خجالت بار سپک شوی وي په رسمي ډول اعلام کړه، چې د کلای ټس وژنه جایزه وه[۲۸]. حقیقت دا دی، چې د جنګونو فشار په مقدونیانو بد اثر کړی و او سره بې

اتفاقه کړي يې وو، خو دا ګډ خطر و چې دوى يې متفق کول. په بخدي او سغديانه کې د سپتامنز په مشرۍ مقاومت روان و او په يادې شوې مېلمستيا کې د مقدونيې قومندانانو ته طعنه ورکړل شوې وه، چې په جنګ کې د سپتامنز له لاسه مات شوي وو(۶۹).

سکندر د ژمي تېرولو لپاره د بخدي په لار کې د ساکا پولو ته نږدې زنيپا (Xenepa) نومي ځاى ته ورسېد، چې يوه کلي لرونکې ښېرازه سيمه وه او يو شمېر بخديانو هلته پناه وړې وه. "دوى ناڅاپه د سکندر په يوه جنرال امينتاس (Amyntas) ودانګل، جګړه يې تر ډېره وخته روانه وساتله خو چې اوه سوه تنه يې تلفات ورکړل... په شا شول خو تلفات يې هم واړول. اتيا تنه مقدونيان يې له منځه يوووړل او درې نيم سوه يې ټپي کړل، خو د بخدي خلکو سره له دې هم ښه ونه ګټله(۷۰)" سکندر چې د مخه په غونډ يو او هسکو ځايونو کې چونۍ جوړې کړې وې او ځايي اجير سرتېري يې پکې ځاى پر ځاى کړي وو، او س د هغه په ګټه تمامې شوې. "سپتامنز ته اوس ډېره ګرانه شوه چې خواړه او اسونه ولري، دا خو لا پرځاى پرېږده چې د يوې خوندي مېنې خاوند وي." سره له دې هم سپتامنز له مساګيتي ساکانه درې زره سواره تنظيم کړل او د يوې لويې حملې بندوبست يې ونيوه، خو په هغې نښتې کې چې د کوى نس (Coenus) په قومنداني د مقدوني پوځ او

سپتامنز د ملېشاوو ترمېنځ وشوه، لومړني غالب شول او د سپتامنز اته سوه سواره او د مقدونيانو تر هغه ډېر کم تلف شول او په خپله سپتامنز له مساګيتانو سره دښتې ته په شا شو. د سپتامنز د مرګ په اړه دوه روايتونه راپاتې دي.

د مؤلف ارين په روايت له سپتامنز نه زياتره باختريان او سغديان جلا شول او مساګيتانو يې کامپ چور کړ او هغه يې له ځان سره بوته او چې يې واورېدل سکندر له پوځ سره د دوی په لور روان دی، سپتامنز يې وواژه او سر يې هغه ته واستوه(۷۱). د غه روايت په ډېرو اثرونو کې راوړل شوی، خو هغه د اعتبار وړ نه ښکاري. سکندر ته ګرانه وه، چې مساګيتان په خپلې سيمې کې لاندې کړي. دا هم عجيبه معلومېږي چې مساګيتان به د يوه غير يقيني خطر نه د بچ کېدلو لپاره سپتامنز يانې هغه څوک ووژني، چې "د ټول ولس د خلکو د جنګ " محرک و او مشرانو يې ورسره اتحاد کړی و(۷۲). د روم تاريخپوه روفوس روايت ګرد سره بېل دی. د هغه په روايت سپتامنز چې د نښې په حال کې ډوب ويده و، مېرمنې يې په توره د هغه سر له غاړې نه پرې کړ. مېرمن يې له جنګونو او کوچې ډوله ژوند نه په تنګه شوې او ترېنه يې په وار وار غوښتې وو، چې په خپلو اولادونو رحم وکړي او له جنګ نه لاس واخلي او سکندر ته تسليم شي، خو هغه د هغې زارۍ نه

SABAWOON.COM

منلې او ورته يې ويل چې ده ته "مرګ له تسليمۍ نه لږ دردناک دی(۷۳). "

حقيقت چې هر څه وي، سپتامنز د نن ورځ] په اصطلاح دغسې يو ګوريلايي قومندان و، چې د خپلواکۍ د مدافعانو په ملاتړ يې د سکندر "نه ماتېدونکی" پوځ په باختر او سغديانه کې تر دوو کلونو نه ډېر تال کړ او ډېر يې ترېنه له مېنځه يووړل. د نړۍ دغه نامتو قومندان هغومره چې له سپتامنز نه ستونزې ليدلې دي، له بل چا نه يې نه دي ليدلي.

د سپتامنز په مرګ سره منظم مقاومت له مېنځه لاړ، خو په بدخشان او سغديانه او ځينو نورو ځايونو کې دغسې سختې غرنۍ سيمې لا هم وې، چې لويانو يې د سکندر واکمني نه منله. د بدخشان په غرنيو حصارونو کې ځلور دغسې لويان وو، چې په خپلو لوړو او ټينګو کلاګانو کې يې ځانونه خوندي ليدل. سکندر د مخزېږدې ۳۲۸ کال په سره ژمي کې په پای کې پرې غالب شو، خو "په دغه مارش کې يې نږدې دوه زره سرتېري د سړو او نمونيا نه له لاسه ورکړل. "بل غرنی حصار د "سغدياني غر" و چې نه لاندې کېدونکی ګڼل کېده او د بلخ يوه مشر اوکسيارتز (Oxyartes) خپل سرتېري له خوراکي شيزونو او خپلې کورنۍ سره هلته ځای پرځای کړي وو. دوی دغومره ډاډه وو چې د سکندر د پيغام په برابر کې په ريشخند سره

SABAWOON.COM

ځواب ورکړی و، چې دوی به "یوازې وزرلرونکو سرتېرو ته تسلیم شي" او چې د سکندر انجینران او ډېر نور په شپه کې غره ته وختل دوی بیا ورته تسلیم شول(۷۴).

سکندر په دې ډول له درې کلو جګړې کولو او سختو ستونزو له ګاللو او د ډېرو انساني تلفاتو له ورکولو نه وروسته په مخزېږدي ۳۲۷ کې په دې بریالی شو، چې باختریاني بلخ، بدخشان، هرات او ترسردریا پورې سغدیانه لاندې کړي. ده د خپلې واکمنۍ د خوندي کولو لپاره یو لړ نوي کارونه وکړل او پخواني یې سرته ورسول. غټ کار یې هغه شپږ لوېي نظامي چونۍ یا حصارونه وو، چې د سکندریې په نامه ورو ورو ښارونه او د سوداګرۍ د ودې لامل شول. پورته یادې شوې سیمې د پخوا په شان د بخدي یا بکتریا نه تر لاس لاندې سیمې وې، چې یوازې ارین نژاد خلک پکې او سېدل او سکندر د بخدي نوی والي امینتاس (Amyntas) ته یې لس زره پلي سرتېري او درې نیم زره سواره تخصیص کړل.

د سکندر بل کار دا و، چې د باختر او سغدیانې له لوړو کورنیو څخه یې دېرش زره ځوانان راټول کړل او مقدوني ډوله نظامي روزنې لاندې ونیول په دغه مقصد چې اوس به یرغمل او وروسته به پوځي افسران وي. سکندر دوی دغو مره مهم ګڼل، چې هغوی یې خپل "ځای ناستي" ونومول یاني هغوی چې د افسرانو په توګه به د مقدوني

Web Publication www.sabawoon.com - All Rights Reserved by Prof. M. Hassan Kakar PHD

ساتونکو ځایونه نیسي. د سکندر بل اساسي مدني نوښت دا و، چې د باختر د یوه محلي واکمن اکسیارتز (Oxyartes) له لور رخشانې سره یې په خاصو مراسمو سره واده وکړ، لکه چې وروسته د هغه ځای ناستي سلوکوس نیکاتور د سپتامنز له لور اپامه (Apama) سره واده وکړاو د دوی یو زوی بیا په یونان- باختري دوره کې پاچا شو(۷۵). دا ټول په داسې حال کې چې سکندر په دغو سیمو کې ډېرې ستونزې لیدلې او ډېر سرتېري یې له منځه وړل شوي وو او عنعنه پال افسران یې ناراضي وو. سره له دې هم سکندر په دغو او نورو کارونو سره د لاندې شویو ولسونو او یونانیانو تر منځ د برابرۍ او خپلوۍ اړیکې ټینګ کړل، که څه هم استاد یې ارسطو غیر یونانیان "بربریان" ګڼل. سکندر د بل کال د پسرلي په اخر کې له زراسپه (بلخ) نه د هند په لور وروسته له هغه روان شو، چې په بخدي کې یې خپل شل زره ناروغ او ټپي سرتېري له ځایي خلکو سره ځای پرځای کړل. دده په څه باندې یو لک پوځ کې له مقدونیانو او یونانیانو سره باختریان، سغدیانیان، ساکا او نور هم ملګري وو. په دې حساب سکندر په تاریخ کې لومړنی کس کېږي، چې د ختیځو او لویدیځو ولسونو په نزدې کولو کې یې نوښت کړی او په دغه چلند سره یې په باختر کې د یوه نوي او ډینامیک مدنیت د هسکېدلو لپاره ډګر هوار کړی، چې

SABAWOON.COM

وروسته به يې بيان وشي.

سکندر په ختيځه اريانه کې:

سکندر د مخزيږدي ۳۲۷ کال په پسرلي کې له زرا سپه (بلخ) نه د هند په نيت له څه باندې يو لک يوناني او باختري پوځ سره روان شو او په لسو ورځو کې د کوشان کوتل له لارې له هندوکش نه واوښت او بگرام ته ورسېد، چې هلته يې د مخه يوه چاوڼۍ جوړه کړې وه. دلته د هند د تاکسيلا پاچا او نور پاچا زامنان ورته ورغلل او د خپل رقيب د پنجاب پياوړي پاچا پورس (Pourus) د لاندې کولو په مقصد يې د مرستې وعده ورکړه. د همدغه مقصد لپاره دوی پيلان او نور سوغاتونه هم هغه ته وړاندې کړل. سکندر د کابل سين پر غاړه ته ترڅو ننني جلال آباد ته نږدې د نياسا (Nysa) ښار ته ورسېد، چې مؤسس يې د ډايونيسس (Dionysus) په نامه يو خدای گوڼي گڼل کېده او سکندر هغه په خپل حال پرېښود. سکندر دلته خپل پوځ دوه ځايه کړ، وړه برخه يې د دوه قومندانانو په سرواليې د خيبر له لارې د اباسين يا انډوس (Indus) ته د رسېدلو په مقصد وگمارله او په خپله يې د پوځ له لويې برخې سره د کونړ (خوسپس) او باجوړ لار ونيوله(۷۲). په کونړ اسپه سيان (Aspasians) او په باجوړ کې د هغو